

УДК 339.92

Довгань А.І.

СУЧАСНИЙ МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті розглядається сучасний стан світової туристичної галузі, аналізуються основні тенденції та перспективи розвитку міжнародного туризму. Розглянуто умови і особливості розвитку міжнародного туризму та його найбільш пріоритетні напрями у регіональному розрізі.

В статье рассматривается современное состояние мировой туристической отрасли, анализируются основные тенденции и перспективы развития международного туризма. Рассмотрены условия и особенности развития международного туризма и его наиболее приоритетные направления в региональном аспекте.

The article discusses the current state of the global tourism industry, analyzes the main trends and prospects of international tourism. The basic conditions and peculiarities of international tourism and its most priorities in the regional aspect.

Постановка проблеми. Кінець ХХ та початок ХХІ ст. характеризуються глибокими глобальними змінами в світовій економіці і міжнародних відносинах. Відбувається зміцнення усестороннього співробітництва країн Європи, Америки, Азії, поглиблюються інтеграційні процеси, розширюються економічні, політичні, торгові, культурні та науково-технічні зв'язки між ними. Важливою складовою цих процесів є міжнародні туристичні зв'язки, вплив яких на світове господарство і міжнародні відносини постійно зростає. Швидке зростання туристичного руху, його комплексний характер і все більший вплив на різні сторони життя сучасного суспільства обумовлюють необхідність теоретичного вивчення і узагальнення складних і різноманітних процесів, що характеризують міжнародні туристичні зв'язки.

Туризм на початку ХХІ століття став однією з найважливіших та найбільш динамічною галуззю світового господарства. Він сьогодні є важливим напрямом соціально-економічного та культурно-побутового життя багатьох держав та регіонів світу. Сучасна туристична індустрія займає важливе місце у міжнародних економічних зв'язках та впливає на розвиток економіки окремих країн та світового господарства в цілому. За статистичними даними на долю міжнародного туризму припадає 9-10% світового ВВП та близько 7% загального світового експорту, а кількість туристів, що здійснили подорож у інші країни в 2012 р. перевищила 1 млрд. осіб. Туризм як експортна категорія посідає п'яте місце в світовому експорті товарів та послуг поступаючись лише експорту палива, хімікатів, продуктів харчування та автомобільної промисловості, і в той же час – перше місце в багатьох країнах, що розвиваються [4]. Все це є причиною

того, що сучасний міжнародний туризм є важливим об'єктом у наукових дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій і методичній літературі питанням розвитку світового та вітчизняного ринків туристичних послуг, сучасного стану та особливостей функціонування, визначенню основних тенденцій і перспектив розвитку міжнародного туризму приділяється значна увага. Дослідження з даної проблеми знайшли відображення у наукових працях вітчизняних (О.Бейдик, Л.Гонтаржевська, Ю.Забалдіна, Р.Заблоцька, В.Кифяк, О.Любіцева, Г.Михайліченко, А.Румянцев, С.Соколенко, Т.Ткаченко та ін.) і зарубіжних (А.Александрова, І.Балабанов, В.Гуляєв, В.Квартальнов, В.Сенін, А.Чудновський, Р.Бартон, Р.Браймер, Ф.Котлер, Г.Харріс) вчених. Зазначені автори розглядали питання теоретичних та практичних механізмів впливу чинників та факторів сучасного глобалізованого середовища на характер та масштаби розвитку міжнародного туризму, сутність змін, що відбуваються на світовому ринку туристичних послуг. Проте, на нашу думку, саме дослідження основних тенденцій та перспектив розвитку міжнародного туризму як важливого чинника формування та розвитку світового господарського комплексу дозволить системно та цілісно розглядати дане питання. Виходячи з цього, потребують подальшого дослідження сучасний стан та перспективи розвитку міжнародного ринку туристичних послуг, новітні тенденції, як необхідна умова ефективного включення України у міжнародний ринок туристичних послуг, зважаючи на те, що туризм може стати одним з провідних напрямів соціально-економічного розвитку нашої держави.

Метою даної статті є проведення аналізу основних тенденцій, сучасного стану та перспектив розвитку міжнародного туризму у світі, а також прогнозування змін на ринку туристичних послуг.

Виклад основного матеріалу. Зміни в житті сучасного суспільства, викликані бурхливим науково-технічним та соціально-економічним прогресом суттєво трансформували осмислення місця міжнародних економічних відносин та туристичної галузі як однієї з вагомих складових даних відносин. Зростаюча роль і вага рекреаційної економічної діяльності потребує детального вивчення стану, тенденцій та перспектив розвитку. І, перш ніж проводити аналіз основних тенденцій розвитку міжнародного туризму, варто охарактеризувати сучасний стан галузі.

Туристична індустрія сьогодні являє собою складну систему, до якої входять власне туристичний продукт (послуга, тур); споживачі туристичного продукту та відповідних послуг; об'єкти туристичної галузі – фірми, що створюють і поширюють тур продукт (туроператори, турагенти), заклади та підприємства, що надають послуги з розміщення, харчування, перевезення; державні органи управління туристичною галуззю, навчальні та наукові заклади. Також, з розвитком та ускладненням організаційних процесів до індустрії туризму залучено підприємства торгівлі, страхові компанії, банки, підприємства зв'язку

тощо. Типовими супутніми суб'єктами туристичної індустрії є рекламно-інформаційні компанії, візові організації, підприємства сувенірної бізнесу, спортивних товарів та товарів для відпочинку, індустрії розваг, компаній, що виготовляють та реалізують туристичний одяг, літературу, фототовари тощо.

Особливістю сучасного міжнародного туризму є те, ця галузь є важливою ланкою світового господарського комплексу. За економічними показниками він займає важливе місце в структурі ВВП та зайнятості населення. За оцінками Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) частка туризму у світовому ВВП, з урахуванням мультиплікаційного ефекту, складає 9,4%. Даний показник є співставним з такими високодоходними галузями як нафтодобування та нафтопереробна промисловість. Для окремих країн туризм є головною дохідною галуззю, яка залучає до бюджету понад 50% коштів. Наприклад, острівні країни: Макао (89,5%), Антигуа і Барбуда (75,8%), Ангілья (71%), Аруба (70%), Мальдівські (61,3%), Сейшельські (54,5%) та Багамські острови (53,6%) тощо [2].

Іншим економічним показником розвитку туристичної індустрії є доходи країн від обслуговування іноземних туристів. Надходження від туристичних подорожей у світовому масштабі щорічно становлять понад 300 мільярдів доларів США. Стосовно держав, то на період 2010-2012 років ситуація наступна: лідируючі місця за даним показником займають США, Іспанія та Франція.

США займає перше місце у світі за доходами від надання послуг іноземним туристам. Так, протягом останніх трьох років країна щорічно отримує близько 110 млрд. доларів. Найбільш відвідуваними об'єктами є Тайм-сквер у Нью-Йорку (35 млн. осіб), Лас-Вегас (31 млн. осіб), меморіал Джорджа Вашингтона (24 млн. осіб). Варто зазначити, що США є другою у рейтингу країн світу за кількістю туристів, що їх відвідали.

Серед європейських країн найбільш дохідними від іноземних туристів є Іспанія та Франція. Так, в Іспанії доходи від обслуговування туристів складають понад 61 млрд. доларів США щорічно, а туризм забезпечує близько 12% ВВП країни і є найприбутковішою галуззю економіки. У Франції даний показник складає близько 56 млрд. доларів США, а за статистикою відвідувань іноземцями тривалий час країна займає перше місце (79 млн. осіб).

Серед інших країн світу з високим рівнем доходності від туристичної галузі виділяють Італію (46 млрд. дол. США), Китай (41 млрд. дол.), Німеччину (40 млрд. дол.) та Велику Британію (36 млрд. дол.). Стосовно Китаю, то варто відмітити значний туристичний потенціал цієї країни. З урахуванням досить низького середнього рівня цін на обслуговування туристів даний показник є значним. Якщо у 1980-90 рр. Китай відвідувало близько 250 тис. осіб щорічно, то у 2012 році ця цифра сягнула 50 млн.

Столицю Великої Британії місто Лондон щорічно відвідує близько 15 млн. осіб. Це один з найвищих показників у світі. А всього в цю країну

щорічно відвідує понад 30 млн. туристів. Серед інших країн можна виділити Австралійський Союз (25 млрд. дол. США), Туреччину (22 млрд. дол.) та Австрію (21,8 млрд. дол.) (табл. 1) [5].

Таблиця 1.
Країни-лідери за відвідуваннями туристів та доходами від міжнародного туризму

Країна	1995 р.		2000 р.		2005 р.		2012 р.	
	туристичні прибуття, млн. дол.	доходи від туризму, млрд. дол.	туристичні прибуття, млн. дол.	доходи від туризму, млрд. дол.	туристичні прибуття, млн. дол.	доходи від туризму, млрд. дол.	туристичні прибуття, млн. дол.	доходи від туризму, млрд. дол.
Світ	536	405	684	474	802	678	1035	1075
Франція	73	27	77	30	76	44	83	56
Іспанія	46	25	48	30	56	48	62	52
США	48	63	51	82	49	81	67	110
Китай	27	9	31	16	47	29	54	38
Італія	36	29	41	28	37	35	41	38
Велика Британія	23	20	23	22	28	30	32	35
Німеччина	17	18	19	19	21,5	30	24	35

Також варто зазначити, що у 2013 р. позиції десяти країн-лідерів за показником дохідності від туристичної галузі практично не змінилися, а у деяких держав відбулося його зростання: США (+11%), Франція (+7%), Німеччина (+6%), Велика Британія (+5%) и Гонконг (Китай) (+14%). У інших країнах позитивна динаміка зафіксована у Швеції (+17%), Японії (+33%), Республіці Корея (+14%) та Фінляндії (+16%). Серед країн з економікою, що формується найбільші темпи зростання відмічено в Таїланді (+25%), Індії (+22%), Польщі (+13%), Південній Африці (+18%), Єгипті (+14%), В'єтнамі (+18%) і Україні (+13%) [4].

Отже, міжнародний туризм це галузь яка об'єднує значну кількість підприємств, установ та організацій світового господарства, має багатомільярдний щорічний обіг коштів і для ряду країн є основною сферою господарської діяльності. Навіть економіка високорозвинутих держав світу в певній мірі залежить від туристичної діяльності. Так, в Австрії надходження від іноземного туризму дозволяють цій країні щорічно покривати приблизно 80% дефіциту платіжного балансу по розрахункам за товари і послуги. В Італії надходження від іноземного туризму збільшують позитивне сальдо платіжного балансу на 120-130%. В Швейцарії надходження від іноземного туризму займають за своїми

розмірами третє місце після доходів країни від експорту продукції машинобудівної, хімічної та фармацевтичної промисловості [3].

Туризм у наш час існує у вигляді туристичного продукту та послуг, які не можуть накопичуватися або переміщуватися і на нього сьогодні припадає близько 10% усіх споживчих витрат. Галузь також є важливою стосовно формування нових робочих місць. До роботи у ній залучено близько 140 млн. осіб: безпосередньо туризм припадає понад 75 млн. осіб, інші пов'язані з супутніми видами діяльності. Кожна дванадцята особа у світі, що відноситься до трудових ресурсів, працює у туризмі. Міжнародний туризм забезпечує зайнятість перш за все молоді та жінок в містах, а також у сільській місцевості.

Іншою особливістю сучасного міжнародного туризму є те, що відбувається трансформація вікових характеристик споживачів туристичного продукту. Ще у кінці ХХ ст. основний контингент туристів, які здійснюють зовнішні подорожі був представлений людьми вікової категорії між 30 та 50 роками. На сьогодні, особливо у розвинутих країнах світу, зросли показники середньої тривалості життя, економічного добробуту, соціальних гарантій людей похилого віку, що призвело до збільшення частки мандрівників віком 60-70 років. Поряд з цим відмічається ще одна тенденція: впродовж останнього десятиліття відбувається зростання частки молоді віком 16-18 років у загальній структурі користувачів туристичними послугами, а також збільшення кількості туристичних компаній, що спеціалізуються на молодіжному туризмі.

Сучасний міжнародний туризм характеризується зміною частки користувачів масового (конвеєрного) та індивідуального туристичного продукту. Так масові та групові форми туристичного споживання складають лише 20-30% від загального числа туристів. 70-80% - це індивідуальні туристи, які здійснюють зарубіжні поїздки за самостійно розробленим маршрутом, або індивідуальним пекидж-туром. Дане співвідношення в останні роки змінюється у сторону першої категорії, що пов'язується з особливостями формування відпускнуго періоду, збільшенням пропозиції та зменшення вартості на ринку чартерних перевезень, підвищеною зацікавленістю туристичних операторів у наданні стандартизованих послуг, збільшенням чисельністю співробітників у масовому туризмі тощо.

Характерною особливістю сучасного туризму є збільшення частки мандрівок з метою рекреаційного туризму у порівнянні з іншими видами. Так, якщо у 70-80-х роках ХХ ст. на ринку туристичних послуг переважав діловий, науковий та освітній туризм, то тепер співвідношення змінилося у бік рекреаційного туризму. Близько 60% туристів мандрують з пізнавальною метою та для відпочинку і лише 40% – з метою ділових стосунків.

На початку ХХІ ст. виникла тенденція до збільшення тривалості мандрівки та кількості подорожей протягом року. У даному питанні чітко

прослідковуються вікові особливості туристів. Так, довготривалі мандрівки здійснюються переважно людьми похилого віку. А зростання короткотермінових (3-4 доби) туристичних поїздок пояснюється попитом на них у молоді, щоб не допускати тривалих перерв у роботі. Спостерігається також і зростання мобільності населення.

І загальною рисою сучасного туризму є збільшення вимог до сервісу під час туристичної подорожі. Чим частіше здійснюються мандрівки, тим більші вимоги до сервісу, якості послуг закладів розміщення, харчування та розваг [7].

Стосовно характеристики тенденцій та перспектив розвитку міжнародного туризму, то важливе місце у цьому має прогнозування, що здійснюється провідними світовими туристичними організаціями. Створення довгострокових прогнозів функціонування галузі має істотний потенціал для подальшого її розвитку. Одним з останніх таких досліджень є оновлений довгостроковий прогноз і оцінка розвитку туризму протягом двох наступних десятиліть: 2010-2030 рр. За прогнозами спеціалістів ЮНВТО, враховуючи аналіз соціальних, політичних економічних, екологічних та технологічних чинників, кількісні показники, що характеризують туристичну галузь будуть зростати. Так, у зазначений період прогнозована кількість міжнародних туристів у світі збільшуватиметься у середньому на 3,3 % за рік. Проте з часом темпи зростання будуть поступово зменшуватись з 3,8 % в 2012 р. до 2,9 % у 2030 р.. Виражаючи ці дані в абсолютних показниках, зазначимо, що кількість туристів за даний період збільшиться приблизно на 43 млн. осіб, у порівнянні з 28 млн. осіб протягом 1995-2010 рр. За даних темпів зростання кількості міжнародних туристів їх очікувана кількість досягне 1,4 млрд. осіб до 2020 р. і 1,8 млрд. в 2030 р. [4].

Характеризуючи показники розвитку туристичної галузі в регіонах світу можна зазначити, що найбільше зростання буде зафіксовано в Азії та Тихоокеанському регіоні, де кількість прибулих збільшиться на 331 млн. осіб і досягне 535 млн. у 2030 р. (4,9% на рік). Значне зростання кількості міжнародних туристів очікується і на Близькому Сході та в Африці. За прогнозованими даним зростання кількісних показників очікується більш ніж в два рази, з 61 млн. осіб до 149 млн., та з 50 млн. до 134 млн. відповідно. У країнах Європи (від 475 млн. до 744 млн.) і Північної та Південної Америки (від 150 млн. до 248 млн.) кількість туристів зростатиме дещо нижчими темпами (рис. 1).

Аналіз показує що Європа залишиться найбільшим у світі туристичним центром, проте вона поступово втрачає свою частку на ринку. Причиною є те, що хоча тут і відбувається економічне зростання, але більш повільними темпами у порівнянні з іншими регіонами: на період 2000-2020 темпи зростання у Європі передбачаються на рівні 3% щорічно, тоді як інші регіонах світу, таких як Східна і Південна Азія, Тихоокеанський будуть зростати в даний період на 6,5% і 6,2% відповідно.

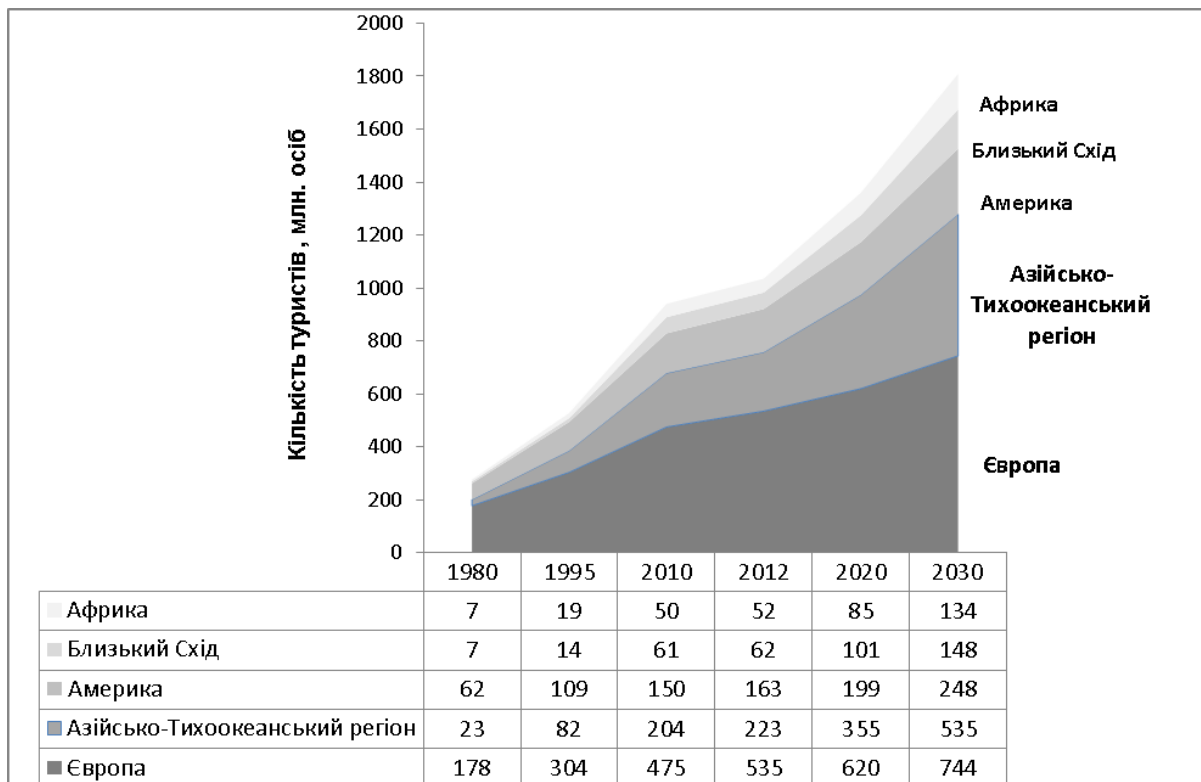

Рис.1 Динаміка чисельності міжнародних туристів

Висновок. В умовах глобалізації та трансформації світового господарства у кінці ХХ і початку ХХІ ст., формування глобального ресурсного, інформаційного, споживчого ринків та переходу розвинених країн до постіндустріальної моделі розвитку міжнародний ринок туристичних послуг виступає вагомим чинником стрімкого розвитку світової економіки. Туризм є складовою частиною і рушійною силою розвитку інших галузей господарства та одним з вирішальних чинників соціально-економічного розвитку країн, що розвиваються, країн з перехідною економікою і найменш розвинених країн світу. Сфера послуг перетворюється на один із головних сегментів світового ринку, де важливе місце займають туристичні послуги. Значення туризму у міжнародній економічній діяльності постійно зростає, а сам ринок набуває нових тенденцій та особливостей, впливаючи на рівень життя населення, торгівлю, транспорт та зв'язок, сільське господарство і будівництво. Процеси глобалізації на туристичному ринку характеризуються зміною технологій, модернізацією туристичної інфраструктури, інтернаціоналізацією ділової активності та створенням нових механізмів регулювання. Важливим є аналіз сучасного стану туристичної галузі, а також виявлення основних тенденцій з метою адаптації національних ринків до вимог глобалізованого світу.

Використані джерела:

- 1.Міжнародний туризм [Електронний ресурс]: *webeconomy*. – Режим доступу: <http://www.webeconomy.ru/index.php?page=cat&newsid=977&type=news>. – Заголовок з екрану.
- 2.Десять країн - лідерів туристичного ринку [Електронний ресурс]: *RosInvest*

http://rosinvest.com/acolumn/blog/turizm_i_otdih/367.html. – Заголовок з екрану.

3. Школа І.М. Розвиток міжнародного туризму в Україні / І.М. Школа, В.С. Григорків, В.Ф. Кифяк. – Чернівці: "Рута". – 1997. – 342 с.

4. В 2012 году доходы от международного туризма выросли на 4% [Електронний ресурс]: unwto. – Режим доступу: <http://media.unwto.org/ru/press-release/2013-05-15/v-2012-godu-dokhody-ot-mezhdunarodnogo-turizma-vyrosli-na-4>. – Заголовок з екрану.

5. Міжнародний туризм зберігає імпульс, незважаючи на труднощі [Електронний ресурс]: unwto. – Режим доступу: <http://media.unwto.org/ru/newsletters>. – Заголовок з екрану.

6. Костина К.В. Сучасні тенденції розвитку міжнародних туристичних ринків / К.В. Костина // Вісник Донецького державного університету економіки і торгівлі. – 2006. - №4 (32).- С.148-157.

7. Полещук Н.И. Основные тенденции развития международного туризма / Н.И.Полещук // Научный сборник Белорусского государственного университета. – 2012. – Выпуск III. – С. 176-179.